

УДК 355.134.24:355.351:94(477)

НОВА ВЛАСНА НАРУКАВНА ЕМБЛЕМАТИКА БРИГАД
СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ, ЩО МАЮТЬ
ПОЧЕСНІ НАЙМЕНУВАННЯ НА ЧЕСТЬ КОЗАЦЬКИХ ГЕТЬМАНІВ ТА
КОШОВИХ ОТАМАНІВ

Олександр Сурченко,
науковий співробітник,
Національний заповідник «Хортиця»

Досліджується нові нарукавні емблеми семи бригад Збройних Сил України, що мають почесні найменування на честь козацьких очільників. Аналізуються особливості розробки та впровадження нарукавної символіки. Розглядається процес надання бригадам почесних найменувань. З'ясовуються причини надання військовим частинам цих почесних назв. Проводиться опис зображень нарукавних емблем та розкриття їх символічного значення.

Ключові слова: військова символіка, нарукавні емблеми, Збройні Сили України, бригади Сухопутних військ, козацькі гетьмани, кошові отамани.

New sleeve emblems of seven brigades of the Armed Forces of Ukraine, which have honorary names in honor of Cossack leaders, are being studied. The peculiarities of the development and implementation of sleeve symbols are analyzed. The process of awarding brigades with honorary titles is being considered. The reasons for granting these honorary titles to military units are being investigated. A description of images of sleeve emblems is carried out, attempts are made to reveal their symbolic meaning.

Keywords: military symbols, sleeve emblems, Armed Forces of Ukraine, Ground Forces brigades, Cossack hetmans, Kish otamans.

Військова символіка є важливим атрибутом сучасних збройних сил. Серед значної кількості знаків та емблем, що використовується у Збройних Силах України, особливе місце посідають власні нарукавні емблеми

військових формувань. На відміну від емблем (знаків) видів збройних сил, родів військ, спеціальних військ та служб, власні нарукавні емблеми є унікальними умовно-символічними зображеннями конкретних військових з'єднань та частин.

В часи російської агресії проти України, розбудови і перевтілення Збройних Сил України, зміни і переосмислення військової символіки після 2014 р. – питання нової власної нарукавної емблематики українських військових формувань стоять дуже гостро. Відродження козацьких традицій в сучасній українській армії, присвоєння бригадам одних з найвищих нагород – почесних найменувань є важливим засобом національно-патріотичного виховання особового складу. З метою відновлення історичних традицій національного війська щодо назв військових частин, багатьом бригадам в останні роки були присвоєні почесні найменування на честь козацьких очільників, що відобразилось і в емблематиці даних військових формувань, процес триває й нині, дослідження цієї проблематики, як ніколи актуальне сьогодні.

В статті досліджується нова власна нарукавна емблематика бригад – одних з основних одиниць організаційної структури Сухопутних військ ЗСУ.

Метою роботи є об'єктивне, неупереджене дослідження нових нарукавних емблем вказаних бригад ЗСУ. Для досягнення поставленої мети ставляться наступні дослідницькі завдання: - визначити понятійний апарат дослідження; - проаналізувати історіографію, джерельну базу проблематики; - з'ясувати особливості розробки та впровадження нарукавної емблематики у ЗСУ; - простежити процес надання бригадам почесних найменувань та затвердження малюнків нової власної нарукавної символіки; - з'ясувати причини надання військовим частинам цих почесних назв; - провести опис, розкрити символічний зміст зображень нарукавних емблем.

Для досягнення мети та завдань дослідження використовувались принципи історизму, об'єктивності та науковості. Застосовувались методи

історичного дослідження: логічний, аналітичний, класифікації, хронологічний, структурно-системний, типологічний, порівняльно-історичний, іконографічний.

Неоднозначна ситуація склалася з визначенням самого терміну даного елемента символіки військового однострою, найчастіше можна зустріти назви: шеврон або нашивка. 24 жовтня 2002 р. на підставі досвіду як української армії, так і відповідних понять в іноземних арміях, історик, військовий, М.В. Слободянюк запропонував на конференції Українського геральдичного товариства надалі називати їх «нарукавними емблемами» [9, с. 53]. Детально досліджуючи проблематику нарукавної емблематики М.В. Слободянюк зазначав: «В історичних джерелах як України, так і інших арміях світу застосовують різні терміни: розпізнавальний знак, патч, нашивка, емблема, нарукавна емблема, нарукавний знак, шеврон, «полкові знаки», «бойові знаки» («battle badge», або інакше «battle insignia», «battle patch»)». Емблема (відзнака) – занадто загальна назва, що не відтворює специфіки явища. Емблемами можуть бути і не нарукавні емблеми, наприклад, металева відзнака, емблема на головному уборі, на грудях і т.ін. Шеврон – взагалі невірна назва; шеврон (французьке слово *chevron* – буквально кроква) – це нашивка кутової форми, яка робиться з галуна, тасьми або шнура на різних частинах військового обмундирування (головним чином на рукавах), що служить, як правило (традиційно), для визначення рангу (військового звання) або кваліфікації (часу служби, участі в бойових діях і т.ін.) військовослужбовця. Наружна нашивка, нарукавний знак – неточне визначення. Є різні види нашивок, наприклад, шеврон, нарукавний галун – це теж нашивка. Розпізнавальний знак – також неточно визначає це явище. Поняття «розпізнавальний знак» значно вужче за змістом, аніж поняття «емблема», а крім того, може існувати в різному вигляді... Тому, в подальшому, для визначення власних символів військових частин, у тих випадках, коли емблема створюється лише для носіння на рукаві військової

уніформи, будемо використовувати термін – «нарукавна емблема» [9, с. 53-54]. Але, термін «нарукавна емблема» остаточно не закріпився, і як в наукових роботах так і в офіційних документах Міністерства оборони також застосовується термін «нарукавний знак».

Створення нарукавних емблем у ЗС України відбувалось не просто і пройшло певні етапи розвитку. Історії становлення та розвитку української військової символіки 1991–2012 рр., присвячено монографію В.В. Карпова, [4], питання появи та становлення безпосередньо нарукавної емблематики СВ ЗСУ 1992–2012 рр. детально досліджені в роботі М.В. Слободянюка. [9], Сучасні, сьогоденні проблеми емблематики військових формувань ЗСУ розглядають М. Слободянюк [10; 11] та М. Чмир [12].

З проголошенням Незалежності України і створенням Збройних сил України постало питання про зміну військової символіки. Вже на початку 1992 р. Міністр оборони України К. Морозов поставив завдання про розробку і впровадження у ЗС України військової символіки, яка б повністю замінила радянську [9, с. 90]. 6 травня 1992 р. наказом МО була створена Комісія з розробки військової символіки ЗС України [9, с. 87]. Але в 1992–2001 рр. створення нарукавної емблематики у Збройних Силах України відбувалося стихійно [9, с. 4-5]. Початок періоду впровадження цілісної системи військової символіки пов'язаний зі створенням у квітні 2001 р. Воєнно-геральдичної служби Генерального штабу Збройних Сил України [4, с. 121], реорганізованої в 2006 р. у Відділ військової символіки та геральдики ГШ ЗС України [9, с. 159]. У 2012 р. Відділ військової символіки та геральдики ГШ ЗСУ було розформовано, процес знову став некерованим [9, с. 29]. У 2014 р. все ж-таки була створена Група військової символіки і геральдики Тилу ЗС України [9, с. 172]. В 2015 році було створено Центр розвитку та супроводження матеріального забезпечення ЗСУ. В 2016 році центр перетворено на Головне управління розвитку та супроводження матеріального забезпечення ЗСУ (ГУ РСМЗ). З 2017 р. розпочалася

централізована розробка принципово інакшої символіки військових частин. Цю функцію перебрало на себе ГУ РСМЗ [12, с. 7], а саме Відділ розробки та впровадження військової символіки ГУ РСМЗ.

У 2018 р. «з метою врегулювання питання щодо розробки та погодження (затвердження) наукавних знаків (емблем)» ГУ РСМЗ була затверджена «Інструкція щодо розробки наукавних знаків (емблем) органів військового управління, об'єднань, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України» [3].

Нове бачення символіки військових частин та порядку її створення містили «Методичні рекомендації щодо окремих питань розвитку і впровадження військової символіки у Збройних Силах України» [12, с. 7], які були затверджені 14 січня 2020 року міністром оборони України А. Загороднюком [6]. Зазначено, що метою Методичних рекомендацій є: «формування основ мілітарної культури особового складу ЗС України; створення єдиних підходів до розробки, впровадження і використання декоративно-інформаційних елементів оздоблення однострою військовослужбовців ЗС України...» [5, с. 9]. Головному управлінню розвитку та супроводження матеріального забезпечення ЗС України надається виключне право щодо розробки, впровадження, контролю якості виробництва предметів військової символіки [5, с. 9]. Таким чином, запроваджено процес впорядкування, централізації, уніфікації та контролю розробки та впровадження нової символіки військових формувань Збройних Сил України.

В Методичних рекомендаціях наукавна емблема визначена як більш широке загальне поняття «наукавний знак» – декоративно-інформаційний елемент оздоблення форменого одягу військовослужбовців ЗС України у вигляді визначених цими Методичними рекомендаціями геометричних, геральдичних фігур і символів. Наукавний знак є сукупністю об'єднаних загальним композиційним рішенням характерних ознак, що

використовується як офіційне розпізнавальне позначення загальної інформації про певне військове формування Збройних Сил України [5, с. 7]. Зазначено, що нарукавний знак, крім геральдичних фігур, може містити символи, знаки та емблеми [5, с. 7]. Хоча, далі в Методичних рекомендаціях вказано, що нарукавний знак використовується як офіційно затверджена відмітна (розпізнавальна) емблема (символ) військово-значимої інформації конкретної військової частини [5, с. 10]. Тому можна вважати, що термін «нарукавний знак» застосовується, як синонім терміну «нарукавна емблема».

Основні вимоги до нарукавного знаку військового формування Збройних Сил України згідно Методичних рекомендацій: «єдиний художній стиль із збереженням загальної кольорової гами і форми геральдичного щита, визначеного для виду (окремого роду) військ ЗС України; кількість кольорів – не більше чотирьох, у тому числі – з урахуванням можливого розподілу фону;

загальна кількість знаків або символів в одному знаку (емблемі) – не більше чотирьох» [5, с. 10].

Методичні рекомендації визначають, що нарукавний знак розробляється з урахуванням: історії українського війська, а також новітніх бойових традицій військової частини; записів у журналі бойових дій (історичному формулярі) військової частини після 1991 р.; специфіки діяльності військової частини, її належності до певного виду (роду військ або служби) Збройних Сил України з урахуванням кольорів поля і канту, що традиційно пов'язуються з певним видом збройних сил чи родом військ. При цьому допускається: стилізоване зображення основного виду зброї або її частин (мечі, гарматні стволи, шабля, мушкет і т. п.), предметів спорядження (парашут, ремінь і т.п.), інструментів або устаткування (сокира, шестерня, колесо тощо). Припустимим є використання символів, що є усталеними та однозначно асоціюються з певними видами або родами військ (якір, пропелер, блискавка, трак і т.п.); зображення усталених атрибутів

фольклорних чи міфологічних персонажів (жезл Ескулапа, ліра Аполлона, крила Меркурія і т.п.); зображення тварин, птахів, риб, комах, фантастичних істот (дракон, єдиноріг, кентавр тощо); місця дислокації військової частини (пунктів дислокації) без використання територіальної та/або муніципальної символіки місцевих громад, органів місцевого самоврядування. Використання окремих елементів територіальної та/або муніципальної символіки місцевих громад, дозволяється лише з дозволу уповноважених на це органів місцевого самоврядування. Розміщення написів-девізів допускається тільки на додатковому елементі наруканного знаку – нашивці-стрічці [5, с. 11-12].

Наводяться види основних геральдичних щитів та правила їх застосування для оформлення наруканних знаків. Для Сухопутних військ Збройних Сил України використовується «британський» геральдичний щит (Рис. 1).

Методичними рекомендаціями, також визначено, що заборонено для застосування на наруканних емблемах: використовувати зображення Державного герба України; повторювати знаки (емблеми) інших військових частин України та іноземних держав; відображати символи (емблеми), стрічки державних нагород як України, так й іноземних держав; використовувати зображення ікон або інших релігійних витворів; поєднувати в одній композиції наруканного знаку зразки озброєння і військової техніки різних історичних періодів (епох); використовувати у композиції наруканного знаку (емблеми) зображення зброї (спорядження, інструментів), що може вказувати на рід військ, до якого військова частина фактично не належить; відображати сучасні зразки озброєння і військової техніки у вигляді малюнків, нарисів, контурів тощо; розміщувати будь-які літери, написи; відображати портретні зображення видатних державних, громадських діячів і воєначальників або пряме словесне використання імені особи, чиє ім'я надано підрозділу; використовувати написи з назвою міста,

області і т.п.; відображати місця, селища, мапи, кроки і т.п., що прямо вказують на пункти постійної дислокації військової частини; використовувати посилання, візуальні натяки чи будь-які символи (емблеми), що пов'язуються із періодом колишнього СРСР, релігійною символікою, символікою націоналістичних, расистських, фашистських, нацистських рухів або символікою будь-яких партій, громадських об'єднань, рухів і тому подібне; прямо запозичувати символіку культурної спадщини інших країн Світу, що є неприйнятними національній культурі, традиціям та обрядам України [5, с. 13].

Створення наруканних емблем нового зразка в багатьох випадках відбувалося на основі почесних найменувань, присвоєних після 2014 р. [12, с. 7].

В статті розглядаються нові власні наруканні емблеми 7-ми бригад Сухопутних військ ЗС України, яким були присвоєні почесні найменування на честь козацьких гетьманів та кошових отаманів.

Порядок розгляду нової власної наруканної емблематики буде проводитись за двома критеріями: хронологічному принципу присвоєння бригадам почесних найменувань та за родами військ. Наруканні емблеми для бригад Збройних Сил України розробляються у двох варіантах: в повнокольорових та захисних тонах. Розглядаються лише повнокольорові варіанти емблем, як такі що несуть головний символічний зміст.

Указом Президента України №192/2019, від 6 травня 2019 р. присвоєні почесні найменування: 57 окремій мотопіхотній бригаді – «імені кошового отамана Костя Гордієнка»; 58 окремій мотопіхотній бригаді – «імені гетьмана Івана Виговського». В указах Президента України про присвоєння почесних найменувань військовим частинам не вказується чому бригади отримала саме таку назву, але найчастіше відповідь можна знайти з'ясувавши місце дислокації військового формування, як правило це місцевість де найбільше прославився гетьман або кошовий отаман або звідки

він був родом. Місце базування 57 бригади – м. Нова Каховка Херсонської обл., саме на території сучасної Херсонщини розташовувались Кам'янська та Олешківська Січі кошовим отаманом яких був Кость Гордієнко. Місцем дислокації 58 бригади є м. Конотоп Сумської обл. Конотопська битва 1659 р., коли московське військо було вщент розбито, вважається найславетнішою перемогою гетьмана Івана Виговського.

Власна нарукавна емблема 57-мої окремої мотопіхотної бригаді імені кошового отамана Костя Гордієнка (Рис. 2) має вигляд британського геральдичного щита скошеного зліва (поділеного навпіл по діагоналі від верхнього лівого до нижнього правого кута) на поле синього та світло-оливкового кольору, облямованого золотим (жовтим) кантом. Центральна фігура емблеми – золотий наконечник стріли направлений вістрям вгору. У верхній частині емблеми над щитом, розміщується нашивка-стрічка з девізом (гаслом) бригади – «НАРОДЖЕНІ В БОЯХ».

Кольорова гамма нарукавної емблеми вказує на приналежність бригади до піхотних (мотопіхотних, механізованих) формувань Сухопутних Військ ЗСУ – нарукавний знак механізованих військ має вигляд синього тризубу на щиті кольору степ (світло-оливковий). Стилізований золотий наконечник стріли очевидно «перейшов» до емблеми бригади з герба Костя Гордієнка, який міститься на його намогильному хресті – зображення в геральдичному щиті, котре інтерпретують як видозміну польського герба Несоба (Niesobia) [8, с. 143]. Гасло «НАРОДЖЕНІ В БОЯХ», можна припустити, вказує на те що бригада сформована після початку російської агресії проти України у 2014 р. та фактично була народжена в боях.

Малюнок нової нарукавної емблеми (знаку) 58-ої окремої мотопіхотної бригади імені гетьмана Івана Виговського (Рис. 3) було затверджено Начальником Генштабу – Головнокомандувачем ЗСУ В. Муженком 7 березня 2019 р.

Емблема має вигляд щита, що розтятий (вертикально поділений навпіл) на червону та синю частину з срібним (білим) кантом. В центрі емблеми зображено родовий герб гетьмана Івана Виговського. У геральдичній літературі його однозначно визначають як польський герб Абданк (на червоному полі срібний втятий ламаний пояс) [7, с. 514]. За думкою історика О. Однороженка в описі гербового привілею 1659 р. наданого Івану Виговському, на гетьманському гербі зображено самобутній герб Виговських, який не мав до гербу Абданк жодного відношення крім суто зовнішньої подібності долішньої частини. Зважаючи на цю подібність у привілеї цей герб названо «Abdank... pod pokryciem» [7, с. 514]. Тобто, Абданк під прикриттям, покритий. Центральна геральдична фігура гербу Виговського має вигляд з'єднаних між собою літер W і T. Кольори на щиті – синій та червоний – пов'язані із символами регіону, де дислокується бригада. Це Конотоп Сумської області. Гасло «SIMUL AD VICTORIAM», що перекладається як «РАЗОМ ДО ПЕРЕМОГИ», військовослужбовці бригади придумали собі самі. Їхнє побажання врахували і перенесли на емблему підрозділу [2]. Також, слід зазначити, що зображення на щиті герба Івана Виговського – це срібний геральдичний знак на червоному полі.

Указом Президента України №618/2019 від 22 серпня 2019 р., 92 окремій механізованій бригаді Сухопутних військ Збройних Сил України присвоєно почесне найменування – «імені кошового отамана Івана Сірка». Місце дислокації 92 бригади – Харківщина, за думкою Д.І. Яворницького Іван Сірко родом був зі Слобожанщини, з слободи Мерефа (нині м. Мерефа Харківська обл.), тому і покровителем бригади став кошовий отаман Іван Сірко.

29 серпня 2019 р. Начальником Генштабу – Головнокомандувачем ЗСУ Р. Хомчаком затверджено малюнок (Рис. 4) нарукавної емблеми (знаку) 92-ої бригади [13].

Згідно опису та малюнку, які поширила прес-служба частини, нарукавна емблема має вигляд геральдичного щита, перетятого в основі палісадним поділом на зелений і золотий. Щит оздоблено кантом синього кольору.

Центральним елементом емблеми є золоті схрещені стилізовані рушниці запорізьких козаків «яничарки». Палісадний поділ щита є стилізованим зображенням Запорізької Січі, укріплення якої були обнесені частоколом (палісадом) і вказує на почесне найменування частини імені кошового отамана Івана Сірка.

Схрещені рушниці та кольорова гамма нарукавної емблеми вказують на приналежність частини до механізованих підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України [13].

Указом Президента України №168/2020 від 6 травня 2020 р., 54 окремії механізованій бригаді Сухопутних військ Збройних Сил України присвоєно почесне найменування – «імені гетьмана Івана Мазепи». Безпосереднього історичного підґрунтя для присвоєння військовому формуванню назви імені гетьмана Мазепи знайти не вдалось. Місце дислокації бригади – м. Бахмут Донецької обл., що в добу козацтва входив до складу Слобожанщини. Прямого зв'язку Івана Мазепи ні з Бахмутом ні зі Слобожанщиною не виявлено: народився гетьман на Київщині, значних військових або політичних дій в тій місцевості не проводив. Скоріш за все почесне найменування бригаді присвоєно в рамках «відновлення історичних традицій національного війська щодо назв військових частин», як зазначено згаданому вище указі Президента України. В армії УНР існував кінний полк імені гетьмана Івана Мазепи.

Малюнок нарукавної емблеми (Рис. 5) затверджений Головнокомандувачем ЗС України 20 липня 2020 р. На оливковому щиті з синім кантом розмістили «герб Івана Мазепи – срібний знак Курч у супроводі золотого півмісяця та золотої шестикутної зірки». Згідно з офіційним

тлумаченням, герб І. Мазепи вказує на почесне найменування, а кольори емблеми притаманні механізованим військам. [12, с. 7]. В верхній частині емблеми, міститься нашивка-стрічка з девізом (гаслом) бригади «ПРЕЗ ШАБЛІ МАЄМ ПРАВО». За основу для девізу бригади взято останній рядок з «Думи» гетьмана Івана Мазепи, написаної, як вважається у 1698 р. – «Же през шаблі маєм права!».

Указом Президента України №432/2020 від 14 жовтня 2020 р., 43 окремій артилерійській бригаді Сухопутних військ Збройних Сил України присвоєно почесне найменування – «імені гетьмана Тараса Трясила». Основне місце дислокації бригади – с. Дівички Київської області, неподалік Переяслава. Тарас Трясило (Федорович) найбільш відомий, як керівник успішного козацько-селянського повстання 1630 р., основні події якого розгорнулись під Переяславом, де козаки отримали перемогу над коронним військом.

Власна нарукавна емблема (Рис. 6) 43-ої окремої бригади має вигляд червоного геральдичного щита з золотим кантом. Центральна фігура емблеми – дві схрещені золоті гармати, під ними – два золотих гарматних ядра. В верхній частині емблеми розміщується нашивка-стрічка з девізом (гаслом) бригади – «БИТИСЯ А НЕ ЖУРИТИСЯ».

Кольори емблеми та схрещені гармати з ядрами вказують на приналежність бригади до артилерії: червоний колір – традиційний колір артилерійських військ, а нарукавний знак ракетних військ та артилерії ЗСУ має вигляд золотого тризубу на червоному щиті.

Указом Президента України №546/2020 від 5 грудня 2020 р., 27 реактивній артилерійській бригаді Сухопутних військ Збройних Сил України присвоєно почесне найменування – «імені кошового отамана Петра Калнишевського». Бригада отримала назву на честь свого земляка, останній кошовий отаман був родом з с. Пустовійтівка, що знаходиться на території сучасної Сумської обл., а місце базування 27 бригади – м. Суми.

Нова емблема бригади (Рис. 7) має вигляд червоного щита з золотим кантом, в центрі зображено дві схрещені гармати з золотими язиками полум'я на другому плані.

Кольорова гамма емблеми, схрещені гармати та язики полум'я символізують приналежність 27-ої бригади до ракетних військ та артилерії.

Нова нарукавна емблема бригади була розроблена та затверджена у 2018 р. [1], ще до того як військове формування отримало почесне найменування.

Указом Президента України №548/2020 від 5 грудня 2020 р., 44 окремій артилерійській бригаді Сухопутних військ Збройних Сил України присвоєно почесне найменування – «імені гетьмана Данила Апостола». Місце дислокації бригади – м. Тернопіль. Чому військова частина отримала саме таку почесну назву з'ясувати не вдалось: ні за місцем народження гетьмана (уродженець Полтавщини), ні за його діяльністю – прямий, безпосередній зв'язок не простежується, також і в період українських визвольних змагань (1917–1921 рр.) військових формувань названих на честь Д. Апостола не знайдено. Очевидно, що бригада отримала почесну назву на честь одного з козацьких гетьманів без додаткових «прив'язок».

2 лютого 2021 року, Головнокомандувач Збройних Сил України Р. Хомчак затвердив нову нарукавну емблему (Рис. 8) 44-ї окремої артилерійської бригади імені гетьмана Данила Апостола [14, с. 7]. На червоному щиті з чорним кантом розміщено дві схрещені золоті гармати, під ними – центральна геральдична фігура з гербу Данила Апостола – шляхетський герб «Юньчик», що має вигляд двораменного хреста, розщепленого надвоє знизу. У верхній частині емблеми розміщується нашивка-стрічка з девізом (гаслом) бригади «ВОГОНЬ ЗАПЕКЛИХ НЕ ПЕЧЕ» – рядок з історичної поеми Т.Г. Шевченка «Гамалія».

У результаті дослідження нових власних нарукавних емблем бригад Сухопутних військ Збройних Сил України, що мають почесні найменування

на честь козацьких гетьманів та кошових отаманів уточнено термінологію дослідження – нарукавна емблема або нарукавний знак. Детально розглянуті особливості розробки та впровадження нарукавної символіки згідно Методичних рекомендацій щодо окремих питань розвитку і впровадження військової символіки у Збройних Силах України; простежено процес надання бригадам почесних найменувань та затвердження малюнків нової власної нарукавної символіки; проведена робота над з'ясуванням причин надання військовим частинам означених почесних назв; проведено опис та розкритий символічний зміст зображень нарукавних емблем.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Dvi boiovi bryhady ZSU otrymaiut novu symboliku. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2018/12/new-brigade-patches.html> (дата звернення 02.09.2022).
2. Dudar V. Herby kniazia, hetmana ta cherep. Shcho oznachaie nova symbolika ukrainskykh viiskovykh? URL: <https://expres.online/news/gerbi-knyazya-getmana-ta-cherep-shcho-oznachae-nova-simvolika-ukrainskikh-viyskovikh>. (дата звернення 02.09.2022).
3. Instruksiia shchodo rozrobky narukavnykh znakiv (emblem) orhaniv viiskovoho upravlinnia, obiednan, ziednan, viiskovykh chastyn, viiskovykh navchalnykh zakladiv, ustanov ta orhanizatsii Zbroinykh Syl Ukrainy. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2018/02/ukrainian-armed-forces-pathes-rules.html> (дата звернення 02.09.2022).
4. Karpov V.V. Stanovlennia ta rozvytok viiskovoi symboliky Ukrainy. 1991–2012 rr. : Monohrafiia. Kyiv : NAKKKiM, 2014. 232 s.
5. Metodychni rekomendatsii shchodo okremykh pytan rozvytku i vprovadzhennia viiskovoi symboliky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2018/11/rules.html>. (дата звернення 02.09.2022).

6. Minoborony zatverdyllo rekomendatsii z rozrobky symboliky. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2020/01/symbolika.html>. (дата звернення 02.09.2022).
7. Odnorozhenko O. Herby nobilitatsiinykh ta herbovykh pryvileiv kozatskoi starshyny XVI–XVII st. *Sfrahistychnyi shchorichnyk*. 2016. Vyp. VI. S. 480–608.
8. Rodova heraldyka Viiska Zaporozkoho nyzovoho XVIII st. / Odnorozhenko O. *Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky: Zb. nauk. pr.* 2010. Vyp. 17. S. 142–144.
9. Slobodianiuk M.V. Peredumovy, poiava ta stanovlennia narukavnoi emblematyky Sukhoputnykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy : dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.06. Lviv, 2018. 270 s.
10. Slobodianiuk M. Dyvni pravyla. Do pytannia reformuvannia ukrainskoi viiskovoi narukavnoi emblematyky. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2019/07/symbols.html>. (дата звернення 02.09.2022).
11. Slobodianiuk M. Nova narukavna emblematyka ziednan i viiskovykh chastyn raketnykh viisk i artylerii Zbroinykh Syl Ukrainy (sproba krytychnoho analizu) URL: <https://www.ukrmilitary.com/2021/07/arta-parches.html>. (дата звернення 02.09.2022).
12. Chmyr M. Sribnyi «Kurch» proty chornoho lytsaria: narukavna emblema 54-i okremoi mekhanizovanoi bryhady. *Znak*. 2020. Ch. 82. S. 7–8.
13. Shynko A. Bryhada im. koshovoho otamana Ivana Sirka otrymala emblemu. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2019/11/92bde-patch.html>. (дата звернення 02.09.2022).
14. Shynko A. Zatverdzheno emblemu 44 okremoi artyleriiskoi bryhady URL: <https://www.ukrmilitary.com/2021/02/44oabr.html>. (дата звернення 02.09.2022).

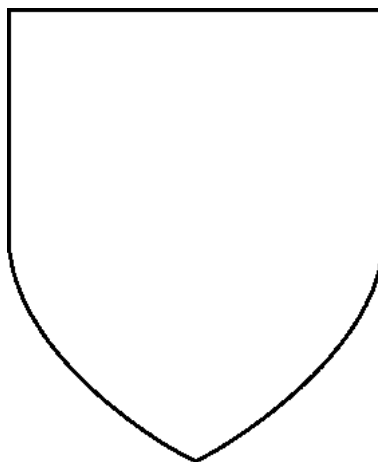

Рисунок 1. Зовнішній вигляд «британського» геральдичного щита.

Рисунок 2. Нарукавна емблема 57-мої окремої мотопіхотної бригаді імені кошового отамана Костя Гордієнка.

Рисунок 3. Нарукавна емблема 58-ої окремої мотопіхотної бригади імені гетьмана Івана Виговського.

Рисунок 4. Нарукавна емблема 92-ої окремої механізованої бригади імені кошового отамана Івана Сірка.

Рисунок 5. Нарукавна емблема 54-ої окремої механізованої бригади імені гетьмана Івана Мазепи.

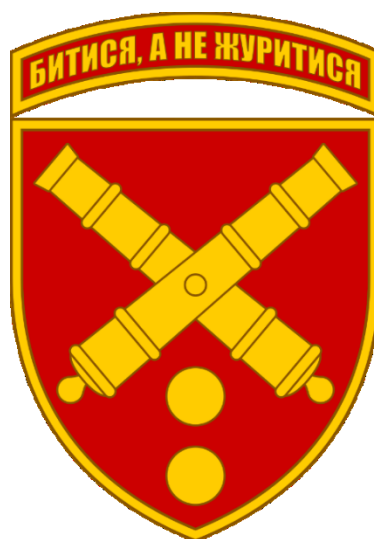

Рисунок 6. Нарукавна емблема 43-ої окремої артилерійської бригади імені гетьмана Тараса Трясила.

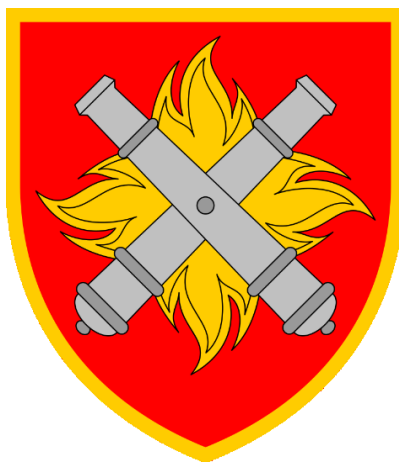

Рисунок 7. Нарукавна емблема 27-ої реактивної артилерійської бригади імені кошового отамана Петра Калнишевського.

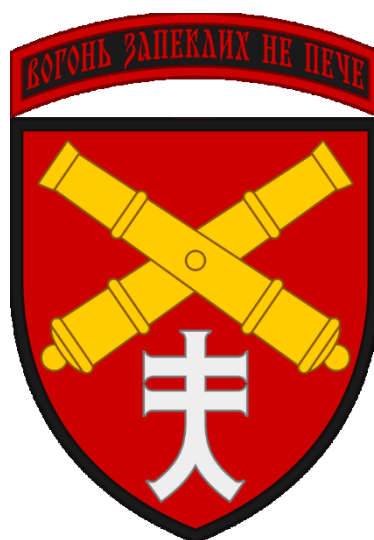

Рисунок 8. Нарукавна емблема 44-ої окремої артилерійської бригади імені гетьмана Данила Апостола.